

FITXA 21: Estàtua eqüestre de Marc Aureli

A) CONTEXT HISTÒRIC:

L'estàtua eqüestre de l'emperador Marc Aureli és una obra escultòrica d'autor desconegut, situada en l'any 175 dC, en la segona meitat del segle II. Edat Antiga, època finals de l'Alt imperi romà.

La ciutat de Roma és el centre d'un gran imperi que gira al voltant de la Mediterrània (*Mare Nostrum*). Roma difon el seu poder i la seva cultura fins a les fronteres: Escòcia al nord, i els rius Rin i Danubi a Europa central.

- **POLÍTICA:** L'emperador concentra tots els poders i té un caràcter diví, mentre que el Senat queda relegat en les seves funcions. Roma gràcies a un exèrcit poderós i disciplinat i una administració eficaç va aconseguir mantenir durant cinc segles un gran imperi que s'organitzava en províncies (Hispania, Gàl·lia, etc) i en una xarxa de ciutats moltes de les quals funden de nou per assentar els legionaris (Caesaraugusta, Hemèrita, Legio, etc.).
- **ECONOMIA:** L'economia romana es basa en la producció de la trilogia mediterrània (cereals, vi i oli). Els romans van desenvolupar un comerç important per abastir les ciutats. Les comunicacions són pel mar i els romans van construir ponts i calçades.
- **SOCIETAT:** La societat romana era esclavista, estava dividida per tant en ciutadans lliures i esclaus, i entre mig trobem els estrangers. Roma desenvolupà el dret de diversos graus de ciutadania: primer de tot tenim els *pater familias* (els fundadors de Roma que formen el Senat), segon els Lacis, tercer els italians, etc. Això es manté fins que Caracal·la al segle III dC. quan l'emperador Caracal·la concedeix la ciutadania romana a tots els habitants lliures.
- **CULTURA:** La cultura romana es basa en el pragmatisme, els romans són gent pràctica per definició, són enginyers més que arquitectes; també incorporen elements d'altres cultures (sincretisme). Roma difon la *Pax Romana*, la llengua llatina i el dret civil per tot l'imperi, i això crea una identitat cultural que s'anomena romanització.

B) ESTIL I CARACTERÍSTIQUES:

L'Estàtua eqüestre de Marc Aureli és d'estil clàssic romà, de l'Alt imperi (f. s. I aC – s. III).

Característiques de l'arquitectura:

- Els romans desenvolupen l'arc de mig punt (ja conegut pels etruscs) i les seves possibilitats per cobrir grans espais a partir de l'ús habitual de voltes (d'aresta, de canó, ...) i cúpules monobloc semiesfèriques.
- Els romans utilitzen tota mena de materials (pedra, marbre, maó, fusta, ...) i desenvolupen el morter i el formigó romà (*opus caementicium*), una de les claus de l'èxit arquitectònic de les construccions romanes, per la seva velocitat d'execució i la solidesa de la construcció un cop acabada.
- Als ordres clàssics (dòric, jònic i corinti), els romans introdueixen dos ordres nous: el compost (jònic i corinti) i el toscà (dòric amb pòdium).
- Els romans aporten noves tipologies arquitectòniques, com ara en monuments commemoratius (arcs de triomf, columnes, ...) i realitzen importants obres d'enginyeria al servei de la idea imperial (calçades, ponts, aqüeductes, ...).
- Les ciutats romanes segueixen un plànol ortogonal amb els fòrum al centre que reuneix els edificis més importants. Els edificis tenen una clara concepció urbanística de l'espai exterior.

Característiques de la pintura:

- Preferència per la pintura mural que es protegia amb una capa de cera d'abella per fer més brillants els colors. També pintaven sobre fusta.
- Els mosaics fets de tesselles de colors revestien els paviments i les parets de les mansions més luxoses i riques (les *villae*).
- Realisme acurat, els romans tenien una voluntat de crear una il·lusió de verisme, de convertir l'obra en un miratge al primer cop d'ull (fer creure que era real).
- Primacia de temes mitològics, quotidians, paisatgístics... i de construccions arquitectòniques de fantasia i dels retrats.
- Primacia dels aspectes tècnics i pràctics per damunt dels estètics.

C) CARACTERÍSTIQUES FORMALS I TÈCNIQUES

- Elements tècnics. Retrat eqüestre de l'emperador romà Marc Aureli Antoni August (121-180 dC, regnat 161-180 dC). Autor desconegut, l'excel·lent factura i la seva gran qualitat fan palès que l'artista/es eren altament qualificats, bé que llavors es valorava el mecenes que feien l'encàrrec de l'obra. Avui es conserva al Palazzo dei Conservatori, Museus Capitolins a Roma. L'escultura està fet en bronze, seguint la tècnica de la fossa a la cera perduda i el mètode del

buidatge; fabricada a partir de diversos motlles soldats i completada amb detalls fets a base d'incisions o batuts. La forma correspon a una escultura exempta, i la seva tipologia és

eqüestre. Les dimensions s'apropen als 4,30 m. d'alçada. El bronze daurat proporciona una certa policromia a l'estàtua (s'ha dit que originàriament l'estàtua anava recoberta d'or). Es tracta d'una obra pensada per ser vista de diferents punts malgrat que potencia la visió frontal. El tema és un retrat eqüestre de l'emperador Marc Aureli (muntat a cavall), que posa de manifest tota la seva grandesa i poder, vestit de civil i desarmat, amb el braç estès i la mà en actitud magnànima, clement, generosa i pacificadora.¹

-Composició. El conjunt escultòric es centra en l'eix vertical que constitueix la figura de l'emperador i un eix horitzontal representat pel cavall. Marc Aureli vesteix una túnica curta, el *paludamentum* que rellisca pel cavall i unes botes de patrici, vesteix a la moda romana. Aquesta imatge tenia la finalitat de mostrar l'emperador com a senyor de la terra com a victoriós i

conqueridor. Però al no portar armes ni armadura, sembla que transmet més una imatge de pau que d'heroi militar. Destaca el braç estès que podia significar un gest de clemència cap a un enemic caigut. El gest de la mà s'hauria pres del retrat d'August. La mirada és penetrant, directa; la majestuositat de l'emperador es manifesta en el seu màxim esplendor. Marc Aureli no porta estrepes perquè encara no havien estat introduïts en el món occidental. El cavall aporta realisme, i

adquireix moviment al tenir el cap lleugerament inclinat i aixecada la pota davantera, mentre que una de les del darrere toca el terra; aquesta posició suposaria un cert contrapposto. Els rínxols de la barba contrasten amb les faccions suaus del rostre.

Llum. La llum en l'escultura eqüestre de Marc Aureli rellisca sobre les superfícies planes com les faccions suaus de la cara de l'emperador, mentre que queda atrapada en els relleus, com ara els plecs de les robes, els rínxols dels cabells, la barba i la crin del cavall.

---

¹ L'emperador Marc Aureli, tot i que va haver de recórrer permanentment a la guerra per mantenir la seguretat de l'Imperi, era un home d'ideals humanitaris i molt conscient dels beneficis d'una convivència pacífica i enriquidora. Se li atribueix un text, les *Meditacions*, un conjunt de reflexions i consells molt valorat des dels humanistes ençà que l'identifica com un emperador format en sòlids ideals filosòfics estoics.

-Ritme. El cavall està al trot, i l'emperador amb el braç estès i el cap girat, de manera que podríem dir que el conjunt manté un equilibri clàssic.

-Temps. Clara voluntat de eternitat perquè es vol divinitzar els emperadors encara que siguin mortals.

-MODELS I INFLUENCIES: L'estatut eqüestre de Marc Aureli magnifica la personalitat del cavaller representat. Es coneixen mostres antigues amb representació de figures cavalcant a diversos indrets del Pròxim i del Llunyà Orient, però són els romans els que consoliden aquesta tipologia, utilitzen l'art al servei de la grandesa de l'imperi i de la seva figura central, l'emperador (sabem que hi van haver centenars de estàtues eqüestres). L'estàtua eqüestre reapareix al Renaixement i aquesta de Marc Aureli serà el referent de grans obres com *Il Condottiero Gattamelata* realitzada en bronze el 1453 per Donatello, per a la plaça de Pàdua (Itàlia). No podem oblidar l'estàtua eqüestre de Felip IV que ocupa el centre de la Plaça d'Orient de Madrid, i al seu dissenyador fou Velázquez (s. XVII).

D) CONTINGUT I SIGNIFICAT

Es tracta de la figura eqüestre (muntada a cavall) de l'emperador romà Marc Aureli, que posa de manifest tota la seva grandesa i poder. L'imperi romà gira entorn de la figura imperial, i l'art es posarà al servei del poder polític. Es van establir noves tipologies de representació imperial a fi de destacar la preeminència del cèsar per sobre de tots els altres homes (recorrent fins i tot a la divinització). D'altra banda es van multiplicar les imatges imperials per tots els racons de l'imperi, de manera que la seva representació era present en tots els actes públics.

- SIGNIFICAT. El gest, molt semblant al d'algunes representacions d'Octavi (primer emperador, 16aC. - 14dC.), ha estat interpretat com una manifestació de clemència. Aquesta suposició vindria confirmada perquè segons una font medieval hi havia la figura d'un cabdill barbar sota la pota enlairada del cavall (avui perduda); així l'emperador es manifestaria com un general invencible. Però al anar vestit de civil i desarmat, humanitza el personatge perquè indica que es tracta d'un pacificador i no d'un conqueridor.

-Encàrrec i recepció. No se sap, però podem suposar que la va encarregar el Senat de Roma o bé un mecenes particular. És l'única estàtua eqüestre romana que s'ha conservat perquè després hom creia que representava un sant cristià.

-FUNCIONS:

- Commemorativa:** esculpida a honor de Marc Aureli, considerat un bon emperador.
- Propagandística:** mostra l'emperador en tot el seu poder i com a l'instaurador de la *Pax Romana*.
- Decorativa:** embellia el pati dels Museus Capitolins.

E) DEFINICIONS:

- **Eqüestre.** Tipologia que representa un personatge damunt d'un cavall.
- **Realisme.** Corrent artístic que vol representar un tema tal com és i per això destaca els aspectes més marcats i extrems.
- **Naturalisme.** Corrent artístic que vol representar i estudiar els aspectes físics tal com es trobem a la natura.